

17. Конституция Чешской Республики от 16.12.1992. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=106&attempt=1>
18. Конституция Словацкой Республики от 01.09.1992. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=110>
19. Конституционные акты Франции. Полный текст Конституции 1958. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=138>

*Рекомендовано до публікації д-р юрид. наук, професор Скрипнюк О. В.
Дата надходження рукопису 12.02.2019*

Скробач Соломія Любомирівна, аспірант, відділ конституційного права та місцевого самоврядування, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: solyamia123@gmail.com

УДК 342.25

DOI: 10.15587/2523-4153.2019.162484

ОБҐРУНТОВАНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ОСНОВА ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРґАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОРґАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

© **І. О. Богуцький**

У статті надано критичний аналіз окремих досліджень та пропозицій щодо змісту реформи адміністративно-територіального устрою України. Надано аналіз проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)». Визначено передумови та очікуваний результат добровільного об'єднання територіальних громад в процесі побудови обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. Таким результатом має стати створення базової ланки адміністративно-територіального устрою – громади, сукупність яких складатиме район. Проаналізовано зміст та стан дотримання умов добровільного об'єднання територіальних громад, на підставі якого запропоновано доповнити Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» в частині наслідків порушення визначених ст. 4 даного Закону умов об'єднання територіальних громад. Таким наслідком запропоновано визнати недійсність рішення щодо добровільного об'єднання територіальних громад. Визначено необхідність запровадження умов об'єднання територіальних громад, спрямованих на дотримання пропорційності щодо розміру територій та кількості населення. На основі аналізу положень Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» проведено розмежування понять «громада» та «територіальна громада». Проблеми об'єднання в всіх територіальних громадах району запропоновано вирішити шляхом приєднання району, в якому існує лише одна територіальна громада, до одного з сусідніх районів з наступною ліквідацією районних рад та проведенням виборів до новоствореної районної ради

Ключові слова: адміністративно-територіальний устрій, реформа, територіальна громада, об'єднання, територіальна організація влади, місцеве самоврядування

1. Вступ

Подальша розбудова України як демократичної, соціальної та правової держави, досягнення європейського рівня регіонального економічного розвитку неможливі без децентралізації влади та проведення комплексної реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Нераціональність територіальної організації влади, обумовлена недоліками адміністративно-територіального устрою (диспропорційність, відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, перебування територіальної громади села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці тощо), призводить до конфлікту компетенції як між органами місцевого самоврядування різних рівнів, так і між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади. Саме тому одним із пріоритетних напрямків дійсної реформи є удосконалення адміністративно-терито-

ріального устрою шляхом побудови обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади.

2. Літературний та нормативний огляд

Сучасна юридична наука, виходячи з необхідності вдосконалення існуючого адміністративно-територіального устрою, в цілому схиляється до тих пропозицій модернізації, що не порушують просту унітарну форму державного устрою України. Однак деякі вчені, зокрема М. М. Іжа та С. Є. Сахненко обґрунтовують необхідність запровадження складного територіального устрою, який за своїм змістом є федеративним [1]. За поточних суспільно-політичних умов подібне видається загрозливим для територіальної цілісності держави.

М. О. Пухтинський вважає, що положення Конституції щодо територіальних основ та організації місцевої влади доцільно зосередити в єдиному розділі: «Територіальний устрій, територіальна

організація публічної влади, місцеве врядування». Вчений зазначає, що у цьому розділі Конституції мають знайти відображення: принципові засади територіального устрою України та його складові; приписи щодо територіальної організації публічної влади та місцевого врядування, зокрема, конституційні основи територіального устрою України, статусу Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади та засади місцевого самоврядування [2].

Проте вже поверхневий SWOT-аналіз цієї ідеї доводить значну перевагу її слабких сторін і загроз над сильними сторонами і можливостями. Мова йде у першу чергу про необхідність не звичайного оновлення Конституції України, а зміни її структури, що вимагає прийняття нового Основного Закону.

Загалом же, вектор наукової думки щодо вдосконалення адміністративно-територіального устрою та побудови раціональної територіальної організації влади спрямований на необхідність оновлення конституційних конструктів. Саме такий підхід втілено у проекті Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» від 01 липня 2015 року, за яким систему адміністративно-територіального устрою мають складати адміністративно-територіальні одиниці: регіони, райони, громади (базовий рівень) [3]. Про необхідність впровадження саме такої трирівневої системи неодноразово наголошувалось у науковій літературі [4]. Позитивним аспектом проекту є визначення поняття громади як первинної одиниці у системі адміністративно-територіального устрою України. При цьому встановлюється, що «декілька громад становлять район».

Втілений у проекті підхід відповідає як суспільним потребам, так і науковим уявленням про зміст реформи адміністративно-територіального устрою, адже, оскільки всі громади матимуть однакові повноваження, це нововведення сприятиме зростанню місцевої відповідальності, ефективного врядування та відповідальному вибору як пріоритетів, так і тих, хто здійснюватиме місцеве самоврядування, а також співпраці з сусідніми громадами [5].

Попри те, що вказаний проект змін до Конституції досить швидко «випав» з центру уваги актуальної політики, реформа місцевого самоврядування і територіальної організації влади продовжує здійснюватися. З прийняттям у лютому 2015 року Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» в Україні розпочався процес об'єднання територіальних громад у всіх регіонах України [6], що в контексті побудови обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з точки зору реалізації нормативних умов об'єднання не досліджувався.

3. Мета та задачі дослідження

Мета даної статті – визначення перспектив побудови обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади через процес об'єднання територіальних

громад та напрацювання пропозицій для усунення існуючих проблем процесу об'єднання.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. визначити зміст і місце добровільного об'єднання територіальних громад в процесі побудови обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади;
2. визначити стан дотримання умов добровільного об'єднання територіальних громад;
3. визначити проблеми та особливості здійснення добровільного об'єднання територіальних громад.

4. Об'єднання територіальних громад як спосіб побудови обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади

Нормативно, початок поточної реформи місцевого самоврядування був покладений схваленням Кабінетом Міністрів України Концепції реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні [7], яка в своєму роді є третьою в історії незалежної України і, на відміну від двох попередніх, ще має шанси на реалізацію, хоча і поза встановленими нею часовими прогнозами. Дана Концепція визначає напрями, механізми і строки формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад. Водночас, щоб відповідні зміни заклали надійний конституційно-правовий фундамент для ефективного функціонування місцевого самоврядування, необхідно чітко визначити територіальну основу ефективного місцевого самоврядування з прив'язаною до неї системою його органів, здатною вирішувати поставлені завдання [8].

Доктрині конституційного права та зарубіжному досвіду відомі два способи визначення територіальної основи для діяльності муніципалітетів шляхом реформування адміністративно-територіального устрою: зверху вниз та знизу вверх. Видається, що об'єднання територіальних громад – це спроба провести реформу адміністративно-територіального устрою «знизу вверх» – спочатку створити належну за розміром просторову основу для діяльності органів місцевого самоврядування і органів виконавчої влади, і лише потім закріпити результати реформи на конституційному рівні, визначивши утворену в результаті об'єднання громаду як первинну одиницю у системі трьохланкового адміністративно-територіального устрою, в якій декілька громад складатимуть район, а декілька районів – регіон.

І такий підхід є виправданим щонайменше з двох точок зору.

По-перше, починаючи з 1991 року чисельність сільського населення зменшилася на 2,5 млн. осіб, а

кількість сільських населених пунктів - на 348 одиниць. Разом з тим кількість сільських рад збільшилася на 1067 одиниць. В Україні утворено близько 12 тис. територіальних громад, у більш як 6 тис. громад чисельність жителів становить менш як 3 тис. осіб, з них у 4809 громадах – менш як 1 тис. осіб, а у 1129 громадах - менш як 500 осіб. Органи місцевого самоврядування таких громад практично не можуть здійснювати надані їм законом повноваження. Дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70 відсотків, 483 територіальні громади на 90 відсотків утримуються за рахунок коштів державного бюджету» [7]. А тому, укрупнення територіальних громад в Україні знаходиться у прямому причинно-наслідковому зв'язку з успіхом всього комплексу реформи місцевого самоврядування в Україні. При цьому, внаслідок об'єднання територіальних громад по суті створюється адміністративно територіальна одиниця базового рівня – громада, до якої входять населені пункти, жителі яких добровільно об'єдналися в територіальну громаду з єдиною місцевою радою, яка знаходиться в адміністративному центрі громади. Цим самим має бути вирішена не лише проблема подрібненості територіальних громад, кількості місцевих бюджетів, включеності територіальних громад, але створена належна матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування в Україні.

По-друге, проведення вказаної реформи «знизу вверх» обумовлюється змістом принципів адміністративно-територіального устрою України і необхідності врахування історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій регіонів. У випадку здійснення реформи «зверху вниз» ці особливості і традиції навряд чи були б враховані належним чином.

Станом березень 2019 року за даними Державного реєстру виборців [9], в Україні уже утворено 783 об'єднаних територіальних громад, які об'єднали жителів 9580 населених пунктів, у тому числі 8925 сіл, 291 селище, 261 селище міського типу, 100 міст районного значення і 3 міста обласного значення.

Частина 1 ст. 4 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» визначає основні умови добровільного об'єднання територіальних громад [6].

Так, перша умова встановлює організаційне обмеження щодо наявності у складі новоутворюваної об'єднаної територіальної іншої територіальної громади, яка має свій представницький орган місцевого самоврядування. Тобто внаслідок об'єднання територіальних громад представницькі органи всіх територіальних громад, що об'єднуються мають припинити своє існування, а взамін них створюється спільний для об'єднаної територіальної громади представницький орган. Однак, таке організаційне обмеження не запобігає появі територіальних включень – анклавів, внаслідок чого у територіальній громаді територіально включених населених пунктів, за великим рахунком, не залишається інших варіантів, як приєднатися до об'єднаної територіальної громади. Так, у просторових межах Олевської міської громади, яка об'єднала 54 з 60 населених пунктів Олевського райо-

ну Житомирської області, розташована Радовильська сільська рада, яка є представницьким органом місцевого самоврядування жителів трьох сіл. Аналогічна ситуація виникла у Новоушицькому районі Хмельницької області, де у просторових межах Новоушицької селищної громади, яка об'єднала 53 з 59 населених пунктів, знаходиться Борсуківська сільська рада, яка є представницьким органом місцевого самоврядування жителів двох сіл.

Друга умова за своїм змістом, з однієї сторони, забороняє об'єднуватись територіальним громадам, що не межують між собою, а з іншої встановлює засади визначення зовнішніх меж новооб'єднаної громади (хоча друга частина даної умови, власне умовою не є і тому повинна була бути зосередженою в іншій або окремій статті). Дану умову варто визнати такою, що забезпечить реалізацію принципу повсюдності в новоутворених територіальних громадах. Однак, в Сосницькому районі Чернігівської області була утворена Сосницька селищна громада, територія якої розділена на дві частини.

Третя умова забороняє об'єднуватись сусіднім територіальним громадам, що знаходяться в просторових межах різних областей. Порушення цієї умови наразі відсутні. Проте варто вказати, що дана умова, із наведених вище причин, пов'язаних з «механічною» нарізкою районів, не забороняє об'єднуватись сусіднім територіальним громадам, що знаходяться в просторових межах різних районів. Так, у Чернігівській області у просторових межах Чернігівського та Ніжинського районів утворено Олишівську селищну громаду, а у Полтавській області в просторових межах Полтавського, Решетилівського та Новосанжарського районів було утворено Мачухівську сільську громаду. Внаслідок таких об'єднань виникає питання про районну приналежність територіальної громади та про районну раду, що представлятиме спільні інтереси цієї та інших територіальних громад району. Видається, що такою районною радою на перехідному етапі має бути та, яка розташована на території того ж району, що і адміністративний центр громади.

З огляду на необхідність забезпечення цілісності районного рівня адміністративно-територіального устрою В.С. Куйбіда, серед головних питань, які потребують законодавчого врегулювання для стимулювання подальшого формування ОТГ, виокремлює необхідність врегулювання питання зміни меж районів у разі об'єднання територіальних громад сусідніх рад, межі юрисдикції яких розташовані в сусідніх районах [10]. Проте зміна меж районів видається можливою і в межах існуючого правового регулювання – повноваження змінювати межі районів відповідно до п. 29 ч. 1 ст. 85 Конституції України належить до повноважень Верховної Ради України. Наразі у Верховній Раді України зареєстровано декілька законопроектів про зміну меж районів, зокрема Проект Закону про створення, ліквідацію та зміну меж районів Полтавської області 9204 від 16.10.2018. Враховуючи те, що процес об'єднання територіальних громад наразі ще триває, у тому числі в межах Полтавської області, доцільним видається «фіксування» результатів

реформ через утворення, ліквідацію, зміну меж районів, визначення переліку громад, сукупність яких складає район лише після закінчення процесу.

Особливістю здійснення добровільного об'єднання територіальних громад є об'єднання всіх територіальних громад району, внаслідок чого виникає ситуація, за якої межі юрисдикції представницького органу місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади повністю співпадає з межами юрисдикції районної ради. Наразі утворилися щонайменше вісім таких територіальних громад – Сновська (Чернігівська область), Народицька (Житомирська область), Старосинявська, Летичівська (Хмельницька область), Апостолівська (Дніпропетровська область), Чернігівська (Запорізька область), Краснолиманська (Донецька область), Біловодська (Луганська область). Є також низка районів, в яких до складу об'єднаної територіальної громади не увійшли лише декілька територіальних громад району.

Збереження на одному рівні одночасно і представницького (та виконавчого) органу об'єднаної територіальної громади, до складу якої увійшли всі територіальні громади району, і районної ради, яка представляє «спільні» інтереси однієї об'єднаної територіальної громади району призводить до конфлікту компетенції та зниженню ефективності управління суспільним розвитком на територіях таких районів. Виходить, що в процесі пошуку способів ефективно організації публічної влади, на цих територіях було створено новий, ще менш ефективний і ще менш раціональний спосіб організації влади.

Значним недоліком процесу добровільного об'єднання територіальних громад варто визнати відсутність в Законі України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» умов, спрямованих на дотримання пропорційності щодо розміру територій та кількості населення або мінімальної сукупної чисельності територіальних громад, необхідної для об'єднання.

Варто погодитись з О.О. Бутник, яка визначає ключовими питаннями подальшої реалізації процесу об'єднання територіальних громад: по-перше, розгляд його не лише в контексті реформування місцевого самоврядування, а й як етапу формування базового рівня нового адміністративно-територіального устрою держави, по-друге, забезпечення синхронізації з реформуванням галузей соціальної сфери [11]. Безперечно, об'єднання територіальних громад і створення належної територіальної основи для здійснення місцевого самоврядування – об'єктивна необхідність, однак – не самоціль. Ціллю об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, як і ціллю всієї реформи місцевого самоврядування, є регіональний розвиток та досягнення високого рівня та якості життя населення. Однак за відсутності бодай задекларованого співмірного з кількістю жителів адміністративно-територіальних одиниць, зокрема новостворюваних громад, соціально-інфраструктурного мінімуму, створення та якісне функціонування якого буде гарантовано забезпечуватись за умови проведення об'єднання територіальних громад, поняття «покращення рівня та якості

життя населення» та «спроможна територіальна громада» залишається беззмисловим. Безперечно, нормативне закріплення, скажімо в Законі України «Про соціально-інфраструктурний мінімум адміністративно-територіальних одиниць», відповідного соціально-інфраструктурного мінімуму в сфері освіти, культури, медицини, безпеки (поліція, органи служби надзвичайних ситуацій), дорожнього господарства, публічних та житлово-комунальних послуг тощо в залежності від кількості населення територіальної громади, для жителів громад та органів місцевого самоврядування це матиме мотивуючий характер. Без чіткого розуміння ними змісту кінцевих цілей реформи місцевого самоврядування, держава в особі Верховної Ради України, Президента та Уряду ніколи не отримає належної підтримки в цій сфері, а відтак процес об'єднання територіальних громад триватиме невизначено довго. Крім того, такий Закон в майбутньому міг би стати основою для розробки і затвердження перспективних планів розвитку районів та області.

Окремим теоретичним недоліком Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» є те, що в ньому не завжди розмежовуються терміни «територіальна громада» та «громада». Аналіз положень цього закону свідчить, що під територіальною громадою потрібно розуміти виключно сукупність жителів, в той час як громада – територія (населений пункт (місто) або сукупність населених пунктів – сіл, селищ, міста у різному поєднанні та територія між ними), на якій ці жителі (територіальна громада) проживають. Адже зі змісту ст. 3, 4 слідує, що право об'єднуватись може належати виключно жителям певного населеного пункту (територіальній громаді), в той час як об'єднана територіальна громада (жителі декількох населених пунктів які, являючись до об'єднання окремими територіальними громадами, реалізували своє право на об'єднання в одну територіальну громаду) не може мати адміністративного центру – адміністративний центр може мати виключно територія – громада, яка складає сукупність всіх населених пунктів, жителі яких об'єднались в одну територіальну громаду, та територію між ними.

5. Результати дослідження

Оцінюючи поточну динаміку процесу добровільного об'єднання територіальних громад, очікувати закінчення побудови обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади та визначення громади як базової ланки адміністративно-територіального устрою раніше кінця 2022 року не варто. Причин цьому дві: перша – добровільність процесу; друга – відсутність мотивації у територіальних громадах. Тому у влади, якщо вона бажає прискорити процес формування базової ланки адміністративно-територіального устрою, є два варіанти: або встановити граничні строки реалізації права на добровільне об'єднання і по їх закінченню вирішити питання об'єднання (приєднання) територіальних громад у наказовому порядку; або зацікавити територіа-

льні громади включитись в процес об'єднання чимось більшим, ніж можливістю стати власником земель сільськогосподарського призначення, наприклад прийняттям Закону України «Про соціально-інфраструктурний мінімум адміністративно-територіальних одиниць», що став би орієнтиром реформи.

6. Висновки

1. Важливою складовою реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на нинішньому етапі є процес побудови обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади шляхом проведення добровільного об'єднання територіальних громад. Результатом об'єднання територіальних громад має стати також і створення базової ланки адміністративно-територіального устрою – громади, сукупність яких складатиме район.

2. Об'єднання територіальних громад відбувається відповідно до умов, за яких у складі об'єднаної територіальної громади не може існувати іншої територіальної громади, яка має свій представницький орган місцевого самоврядування; а територія об'єднаної територіальної громади має бути нерозривною, межі об'єднаної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися. Однак перша умова на не запобігає появі анклавів у об'єднаних

громадах, а друга, по при чіткій її зміст на практиці порушується. Видається, що Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» варто доповнити в частині наслідків порушення визначених ст. 4 даного Закону умов об'єднання територіальних громад. Таким наслідком варто визнати недійсність рішення щодо добровільного об'єднання територіальних громад.

3 метою забезпечення пропорційності щодо розміру територій та кількості населення варто запровадити відповідні додаткові умови об'єднання.

3. Особливістю здійснення добровільного об'єднання територіальних громад є об'єднання всіх територіальних громад району, внаслідок чого виникає ситуація, за якої межі юрисдикції представницького органу місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади повністю співпадає з межами юрисдикції районної ради та районної державної адміністрації. Виходячи з доцільності збереження дійсної трьохрівневості територіального устрою та системи місцевого самоврядування, раціональним способом вирішення вказаної проблеми є приєднання району, в якому існує лише одна територіальна громада, до одного з сусідніх районів з наступною реорганізацією районних державних адміністрацій, ліквідацією районних рад об'єднаних районів та проведення виборів до новоствореної районної ради створеного в результаті об'єднання району.

Література

1. Іжа М. М., Сахненко С. Є. Територіальна організація публічної влади України: складність vs простоти // Місцеве самоврядування – основа сталого розвитку України: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. Т. 1. К.: НАДУ, 2014. С. 14–16.
2. Пухтинський М. О. Концептуальні, конституційно-правові засади територіальної організації влади в Україні // Місцеве самоврядування – основа сталого розвитку України: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю. Т. 1. К.: НАДУ, 2014. С. 12.
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади): проект закону України від 01.07.2015 р. № 2217а // Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812
4. Ворона П. В. Пріоритети та пропозиції щодо реформи місцевого самоврядування в Україні // Державне будівництво. 2009. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-1/doc/2/02.pdf>
5. Децентралізація в Україні: від центрального контролю до місцевої відповідальності: Аналітичний звіт № 59 / Козлов А., Майер-Резенде М., Вовк Р., Гнатовський М. // Democracy Reporting international. 2015. С. 3.
6. Про добровільне об'єднання територіальних громад: закон України від 05.02.2015 № 157-VIII // Офіційний вісник України. 2015. № 18. Ст. 471.
7. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р // Офіційний вісник України. 2014. № 30. Ст. 831.
8. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наукова доповідь / заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. К.: НАДУ, 2014. С. 10.
9. Інформація щодо об'єднаних територіальних громад (за даними про проведення чи призначення перших виборів) // Державний реєстр виборців. URL: https://www.dr.gov.ua/portal/cm_core.cm_index?option=ext_gromada&prejim=1&pmn_id=145
10. Куйбіда В. С. Напрями та пріоритети муніципальної реформи в Україні: тези доп. Всеукр. наук.-пр. конф. // Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості. Київ: ТОВ «Підприємство ВІ.ЕН.ЕЙ», 2017. С. 9.
11. Бутник О. В. Муніципальна реформа як пріоритетне завдання сталого розвитку України: тези доп. Всеукр. наук.-пр. конф. // Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості. Київ: ТОВ «Підприємство ВІ.ЕН.ЕЙ», 2017. С. 32–33.

*Рекомендовано до публікації Биков О. М.
Дата надходження рукопису 21.02.2019*

Богуцький Іван Олександрович, аспірант, відділ конституційного права та місцевого самоврядування, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: ivan.bogun33@gmail.com